

Список літератури

1. Програма розвитку галузі птахівництва України на 2009-2010 роки / Асоціація «Союз птахівників України». – К., 2009. – 27 с. Богданова А. П., Гладун Л. І. (фахівці центру «Черкасагропромпродуктивність» інституту «Укragenпромпродуктивність»).
2. Фролов Б.А. Эктопаразиты птицы и борьба с ними [Текст] / Б.А. Фролов. – М.: Колос, 1975. – 128 с.
3. Chauve C. The poultry red mite *Dermanyssus gallinae*: current situation and future prospects for control. *Veterinary Parasitology*. 1998. – 79.: P. 239-245.
4. Бреgetова Н.Г. 1956. Гамазовые клещи (Gamasoidea). Л.: Определители по фауне СССР, издание ЗИН АН СССР. 247 с.
5. 5 Методи відбору проб членистоногих (кліщів, комах) для діагностики ектопаразитозів свійської птиці. [Текст] /Євтушенко А.В., Машей А.М. та інші // ННЦ «ІЕКВМ».- 2012. -26 с.; затверджені науково-методичною радою Державної ветеринарної та фіто санітарної служби України (протокол 1, від 21 грудня 2012 р.).
6. 6 Определитель членистоногих, вредящих здоровью человека [Текст] / под ред. В.Н. Беклемишева // Гамазовые и акариформные клещи. – Гос. изд. медгиз, 1958. – 420с.
7. 7 Определитель насекомых Европейской части СССР [Текст] / под ред. Г.Я. Бей-Биенко, 1979. – Т.5, ч. 2 Diptera. – 940 с.

THE DISTRIBUTION OF ECTOPARASITIC DISEASES OF POULTRY IN THE FOREST-STEPPE ZONE OF UKRAINE AND CRIMEA

Mashkey A.N., Sumakova N.V., Sirenko L.S.

National scientific center “Institute of experimental and clinical veterinary medicine”, Kharkiv

Pazuschan T.S.

Kharkiv State Zooveterinary Academy, Kharkiv

***Objectives.** To study the distribution of ectoparasitic diseases of poultry considering the different management systems and to develop integrated pest management system for poultry.*

***Materials and methods.** The study was conducted in the 12 regions of the forest-steppe Ukraine and AR Crimea during 2006-2013. To detect the parasites viz. chewing lice (*Menoponidae*), mange mites (*Sarcoptidae*), feather mites (*Syringophilidae*), poultry mites (*Gamasoidea*) and red poultry mite (*Dermanyssus gallinae*) clinical examinations of poultry flocks under the different management systems were made.*

***Results.** In cage housing and deep litter system poultry farms the main ectoparasite is the red poultry mite with mean invasion extensity 40-85 %. In the conditions of deep litter system infestation of poultry with chewing lice was also revealed (invasion extensity 20-30 %).*

In the backyard poultry along with the red poultry mite (one thousand mites per 1 g of substrate) chewing lice were detected with invasion intensity 75-100 specimens per capita. The Knemidocoptiasis (Scaly leg) encountered only in hens older than 2 years.

***Conclusions.** The investigation of the distribution of ectoparasitic diseases of poultry on the 25 poultry farms, 5 private holdings and 15 backyard farms in the 12 regions of Ukraine and AR Crimea revealed that the main pest of poultry is the red poultry mite (*Dermanyssus gallinae*) which provoke the disease dermanyssiasis.*

*In the conditions of deep litter system poultry farms the chewing lice (*Menopon gallinae*, *Menacanthus stramineus*, *Lipeurus variabilis*) which provoke the disease mallophagosis were detected. In the backyard poultry with free-range system in hens older than 2 years knemidocoptiasis (Scaly leg) was detected.*

Keywords: poultry mites, lice, *Dermanyssus gallinae*, technology maintenance.

УДК 619:619.995.1-085

СИТУАЦІЯ ЩОДО ЕКТОПАРАЗИТОЗІВ СВІЙСЬКОЇ ПТИЦІ У ГОСПОДАРСТВАХ ЛІСОСТЕПОВОЇ ЗОНИ УКРАЇНИ

Нагорна Л.В.

Сумський національний аграрний університет, м. Суми, e-mail: lvn_10@mail.ru

У статті наведено узагальнюючі дані еколого-епізоотологічного моніторингу ектопаразитозів свійської птиці у фермерських, присадибних і господарствах з промисловими технологіями ведення галузі в окремих регіонах лісостепової зони України. Внаслідок проведення паразитологічних досліджень, визначено видовий склад персистуючої в господарствах арахноентомофауни, екстенсивність інвазії залежно від способу утримання птиці, сезонний прояв спалахів паразитозів та особливості вікової динаміки.

Ключові слова: епізоотологічний моніторинг, тимчасові ектопаразити, постійні ектопаразити, ектопаразитофауна, малофаги, червоні курячі кліщі, екстенсивність інвазії, паразитологічні дослідження.

Забезпечення населення високоякісними продуктами харчування є стратегічним завданням агропромислового комплексу України. Незаперечним фактом є обов'язковість постійного надходження до раціону людини білків, зокрема і тваринного походження. За цих умов постало невідкладне завдання щодо нарощування виробництва високобілкових продуктів харчування, насамперед за рахунок розвитку тваринницьких галузей [1].

З організаційно-технологічних можливостей та термінів віддачі капітальних вкладень, наймобільнішим є птахівництво, яке порівняно з іншими галузями тваринництва відзначається скоростиглістю, високими коефіцієнтами відтворення поголів'я та використання кормового протеїну, нижчою енергоємністю, вищим рівнем механізації та автоматизації виробничих процесів, а також можливим поліпшенням якісного складу продукції необхідними вітамінами. Разом з тим в організаційно-технологічному розвитку тваринницьких галузей, птахівництво є галуззю, яка найбільшою мірою відповідає умовам застосування інтегрованої моделі «селекція – споживач кінцевої продукції», спрямованої на тісне поєднання всіх ланок виробничого процесу та забезпечення економічних інтересів учасників спільної діяльності в отриманні високих результатів [1, 2].

Також, ефективний розвиток птахівництва має велике економічне та соціальне значення, оскільки існує широкий попит населення на високоякісне за жиром- та амінокислотним складом м'ясо птиці та яйця, завдяки їх повноцінності та відносній дешевизні, у порівнянні з іншими продуктами тваринництва [3]. Проте, суттєвим гальмівним чинником розвитку птахівництва є персистенція серед поголів'я збудників інфекційних та інвазійних захворювань. Залежно від епізоотичного стану кожного окремо взятого господарства та регіону загалом, здійснюються лікувально-профілактичні обробки поголів'я та, відповідно, корегуються комплекси ветеринарно-санітарних заходів. Але, не дивлячись на постійні зусилля щодо усунення ризиків від персистенції інфекційних та інвазійних агентів, проблема їх наявності у птахогосподарствах продовжує залишатися актуальною. Якщо проведенням систематичних вакцинацій вдається звести до мінімуму проблему інфекційних захворювань, то захворювання паразитарної етіології продовжують слугувати фактором ризику у сучасному птахівництві, як за промислового, так і за дрібнотоварного ведення галузі [4–6]. Зокрема, не дивлячись на постійне удосконалення схем лікувально-профілактичних заходів, невирішеною наразі залишається проблема паразитування на птиці ектопаразитів, як постійних, так і тимчасових [7]. Встановлено, що за дотримання санітарно-гігієнічних аспектів годівлі, догляду та утримання птиці, максимальну продуктивність можливо отримати лише від поголів'я, вільного від збудників паразитарних захворювань, у тому числі від різновидової ектопаразитофауни [5, 6].

Тому, метою даної роботи було визначення поширення у виробничих умовах птахівничих господарств Лісостепової зони України, з розведення різновидової птиці, збудників ектопаразитарних захворювань, з урахуванням виду, віку обстежуваного поголів'я та сезону.

Матеріали та методи. Визначення еколого-епізоотичної ситуації щодо ектопаразитозів птиці проводили в птахівничих господарствах Полтавської, Чернігівської, Харківської та Сумської областей, з різними технологіями утримання поголів'я. Моніторингу піддавали також поголів'я птиці підсобних господарств за дрібнотоварного ведення галузі. При встановленні ураження птиці постійними ектопаразитами, оглядали не менше 15 % з наявного в господарстві поголів'я. Визначення інвазування поголів'я тимчасовими ектопаразитами здійснювали шляхом ретельного огляду підстилки в приміщеннях (за підлогового способу утримання птиці), а також пилу, біосубстрату в пташниках (за клітково-батарейного способу). У випадку виявлення ектопаразитів, їх виділяли та поміщали в ємності з 70⁰ етиловим спиртом, з подальшою видовою ідентифікацією [8–10].

Результати досліджень. Внаслідок проведення моніторингових досліджень епізоотичної ситуації щодо ектопаразитозів свійської птиці в господарствах різного виробничого спрямування, було встановлено стійке епізоотичне неблагополуччя. Незалежно від технології утримання та виду птиці, виявлено персистенцію ектопаразитів. Жоден з обстежених нами видів свійської птиці не був вільним від ектопаразитів. Еколого-епізоотична картина в кожному з досліджених господарств дещо відрізнялася за виявленим видовим складом збудників та інтенсивністю інвазування ними.

Обстеженням птахівничих господарств з розведення курей яєчного напрямку продуктивності у понад 80 % випадків було визначено різну ступінь інвазування червоним курячим кліщем *Dermanyssus gallinae*, який є типовим гніздовим ектопаразитом птиці та впродовж останніх десятиліть набув повсюдного поширення, у тому числі і територією України. Особливо складною є паразитологічна ситуація щодо *Dermanyssus gallinae* в птахівничих господарствах з промисловими технологіями за клітково-батарейного способу утримання птиці. З обстежених шести птахівничих підприємств з промисловими технологіями, п'ять були неблагополучними щодо червоного курячого кліща. Ступінь контамінації об'єктів коливався від середнього до високого, не дивлячись на факт систематичного проведення комплексу дезакаризаційних обробок у вказаних господарствах. За дрібнотоварного ведення галузі колонії червоного кліща виявляли у восьми господарствах з 16 обстежених. При цьому ступінь ураження кліщем зростала у весняно-літній період.

Проблема постійних ектопаразитів у промислового птахівництві не набула такої гостроти, як тимчасових. Пухоперодів виділено лише в одному господарстві з інтенсивними технологіями ведення галузі. Це пов'язується нами з відносною простотою боротьби з постійними ектопаразитами, особливо в промисловому птахівництві. Проте, дослідженням господарств з розведення курей за дрібнотоварного ведення птахівництва, було визначено цілком протилежну картину. Поголів'я близько 88 % обстежених господарств було інвазовано малофагами видів: *Menopon gallinae*, *Menacanthus stramineus*, *Menacanthus cornutus*, *Goniocotes hologaster*. Переважаючим видом малофаг був *Menopon gallinae* (52,7 %). Оскільки, ветеринарно-санітарні обробки поголів'я в приватному секторі є нерегулярними, то проблема паразитування постійних ектопаразитів не полишає своєї актуальності.

У чотирьох з обстежених підсобних господарств встановили ураження дорослого поголів'я кліщем *Knemidocoptes mutans*, проте слід вказати на відсутність належних профілактичних інсекто-акарицидних обробок зазначеного поголів'я. Захворювання проявлялося незалежно від пори року зі 100 % ураженням дорослого поголів'я (табл.)

Таблиця – Особливості ектопаразитофауни свійської птиці, залежно від технологічних потужностей господарств

Вид птиці	Видовий склад ектопаразитів	Спосіб ведення галузі	
		Промислове птахівництво	Дрібнотоварне ведення галузі
Кури	<i>Menopon gallinae</i> ,	+	+
	<i>Menacanthus stramineus</i> ,	+	+
	<i>Menacanthus cornutus</i> ,	+	+
	<i>Gonicocotes hologaster</i> ,	-	+
	<i>Knemidocoptes mutans</i> ,	-	+
	<i>Dermanyssus gallinae</i>	+	+
Індики	<i>Dermanyssus gallinae</i> ,	-	+
	<i>Menopon gallinae</i> ,	-	+
	<i>Menacanthus stramineus</i>	-	+
Гуси	<i>Dermanyssus gallinae</i>	+	+
	<i>Anaticola crassicornis</i>	-	+
Качки	<i>Dermanyssus gallinae</i>	+	+
	<i>Anaticola crassicornis</i>	-	+

За промислового розведення індиків паразитування курячого кліща *Dermanyssus gallinae* на птиці не встановлено, проте за дрібнотоварного ведення галузі при сумісному утриманні різновидової птиці (кури, індики, водоплавна птиця) колонії *Dermanyssus gallinae* виявили у шести господарствах (37,5 %). Також з індиків підсобних господарств було ідентифіковано малофаг видів *Menopon gallinae* та *Menacanthus stramineus*. Екстенсивність інвазії варіювала від 30 до 100 %, залежно від сезону та санітарно-гігієнічного стану окремо взятого господарства. У той час як поголів'я індиків обстеженого нами промислового сектору птахівництва було вільним від малофага.

З особин водоплавної птиці в підсобних господарствах виділяли малофаг виду *Anaticola crassicornis*, при екстенсивності інвазії влітній період до 100 %. За промислового розведення водоплавної птиці в окремих господарствах встановили середній ступінь контамінації кліщем *Dermanyssus gallinae*. При обстеженні дев'яти господарств, у семи виділяли колонії червоного курячого кліща (77,8 %), у той час як інвазування малофагами не виявляли.

Висновки. 1. При проведенні моніторингових досліджень птахівничих господарств Лісостепової зони України, встановлено, що спільною актуальною проблемою, незалежно від способу ведення галузі є паразитування червоного курячого кліща *Dermanyssus gallinae*. Колонії ектопаразиту виявляли в господарствах як з промисловими технологіями, так і за дрібнотоварного ведення галузі незалежно від сезону та виду птиці.

2. Проблема ураження поголів'я постійними ектопаразитами є актуальною за дрібнотоварного ведення галузі. Ураження птиці малофагами у промисловому птахівництві є спорадичним.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці максимально дієвих схем лікувально-профілактичних заходів щодо ектопаразитів птиці, зокрема кліща *Dermanyssus gallinae*.

Список літератури

1. Ярошенко Ф.О. Птахівництво України: стан, проблеми і перспективи розвитку. – К.: Вид-во «Аграрна наука», 2004. – 502 с.
2. Колос Н. Точка зору / Н. Колос // Наше птахівництво. – 2013. – № 4. – С. 6-9.
3. Осіпенко О. Для грошей і здоров'я / О. Осіпенко // Наше птахівництво. – 2014. – № 1. – С. 78-80.
4. Ветеринарно-санітарная профилактика в птицеводческих хозяйствах / [Фисинин В.И., Смирнов А.М., Тюрин В.Г., Лысенко В.П. и др.] // М.: «НИПКЦ Восход-А». – 2012. – 332 с.
5. Smith S.A. Parasites of birds of prey: their diagnosis and treatment / S.A. Smith // – Sem Avian Exotic Pet Medicine. – 1996. – N 5. – P. 97-105.
6. Інвазійні хвороби птахів: методичний посібник / [Галат В. Ф., Березовський А. В., Сорока Н. М., Прус М. П.]. – Київ: Видавничий центр НАУ, 2007. – 71 с.
7. Акбаев Р.М. Дезинсекция и дезакаризация птицеводческих помещений / Р.М. Акбаев // Птица и птицепродукты. – 2011. – № 4. – С. 14-15.
8. Пучкова Е.А. К методике определения зараженности птичников клещами *Dermanyssus Gallinae* //Материалы ветеринарной арахно-энтомологии и ветеринарной санитарии. – Тюмень. – 1970. – С. 36-39.
9. Василевич Ф.И. Методические положения по борьбе с эктопаразитами сельскохозяйственной птицы / Ф.И. Василевич., Р.М. Акбаев – М.: ТТКП. –2011. – 88 с.
10. Юськів І. Д. Акарологічні дослідження тварин та акарициди: навч.-практ. посібник / І. Д. Юськів // – Львів: Каменяр. – 1998. – 95 с.

SITUATION RELATIVELY ECTOPARASITICS POULTRY IN FARMS
OF A FOREST-STEPPE ZONE OF UKRAINE

Nagorna L.V.

Sumy National Agrarian University, Sumy

The aim of this study was to determine the prevalence in poultry farms operating conditions a forest-steppe of Ukraine, with multiservice breeding birds pathogens ectoparasitic disease, taking into account the type, age of the subject of livestock and season.

Materials and Methods. Definition of ecology - epizootic ektoparazit birds carried out in poultry farms Poltava, Chernihiv, Kharkiv and Sumy regions, with different technologies livestock content. Monitoring was also poultry stock farms for conducting small-scale industry. In establishing the permanent destruction of poultry ectoparasites examined at least 15 % from the existing livestock on the farm. Definition invasiveness temporary livestock ectoparasites overhaul carried out by litter on the premises (for outdoor fashion poultry), as well as dust, biosubstrates in poultry houses (with cell - battery method).

Results. As a result of monitoring studies of the epizootic situation regarding ektoparasitoses poultry farms in different production areas; it has been stable epizootic trouble. Regardless of the technology content and bird species, revealed the persistence of ectoparasites. None of the surveyed species of poultry has not been free of ectoparasites. Ecoh - epizootic pattern in each of the surveyed households was slightly different for identifying species composition and intensity of invasion by pathogens them.

Conclusions. 1. When conducting monitoring studies poultry farms steppe zone of Ukraine, together with an actual problem, regardless of the method of conducting shook off is parasitized red chicken mite *Dermanyssus Gallina*. Colonies ectoparasites found in farms as industrial technologies, and at small-scale industry run, regardless of the season and the type of bird.

2. Problem permanent destruction of livestock ectoparasites is relevant when administered small-scale industry. Malofag defeat birds in the poultry industry is sporadic.

Keywords: epizootic monitoring, temporary ectoparasites, permanent ectoparasites ektoparasitofauna, mallofag, red poultry mites, extent of infestation, parasitological research.

УДК 619:616.995.132.6

СПАРГАНОЗ ДИКИХ СВИНЕЙ

Неволько О.М., Литвиненко О.П.

Державний науково-дослідний інститут лабораторної діагностики та ветеринарно-санітарної експертизи, м. Київ, e-mail: olegnevolko2010@ukr.net

Спарганоз – природньо-вогнещеє цестодозне захворювання домашніх і диких свиней, птахів, рептилій, амфібій, а також людини, яке характеризується ураженням підшкірної клітковини, міжм'язової сполучної тканини, печінки, черевної порожнини, кишечнику. Викликається личинками (плероцеркоїдами) *Spirometra erinacei erinacei* цестоди *Spirometra erinacei europaei*. Належить до типу Plathelminthes, класу Cestoda, підкласу Eucestoda, ряду Pseudophyllidea, родини Diphyllbothriidae, роду *Spirometra*, виду *Spirometra erinacei europaei*.

Ключові слова: спарганоз, плероцеркоїд, туша, м'язи.

Мета роботи полягала в ідентифікації та вивченні місць локалізації спарганума у тілі господаря.

Матеріали та методи. Матеріалом для проведення досліджень була туша дикого кабана інвазована плероцеркоїдом–спарганумом *Spirometra erinacei europaei* який був впольований при проведенні мисливського відстрілу.

Результати досліджень. Спарганоз досить широко розповсюджений по всьому світі. Джерелом інвазії служать заражені *Spirometra erinacei europaei* дикі та домашні тварини. Спарганозом вражаються рептилії, амфібії, птахи, різні види ссавців, у тому числі і люди.

На території Білорусії реєстрували ураження спарганозом наступних тварин: кабан, лісовий тхір, куниця, борсук, видра, вовк, єнотовидний собака, кіт, садова сойка, їжак (Беляєва М.Я., 1959, Карасев Н.Ф., 1962, 1962, Литвінов В.Ф., 1977 та ін.).

У 1966 році при вивченні гельмінтофауни промислових тварин Західної Грузії статевозріла *Spirometra erinacei* виявлена у дикої кішки (дефінітивний господар), у альпійської білки.

Петров М.М., Потехіна Л.Ф. (1953), вивчаючи гельмінтів хижих ссавців Таджикистану, знайшли спарганумів у очеретяного kota, шакала, борсука.

Макаров Г.С., Хонякіна З.П., Григорьєва І.П. у 1972 р. вперше зареєстрували спарганоз у водяного вужа, жовтобрюхого полоза в Дагестані. В Україні спарганоз виявлений у звичайного вужа (Шарпіло В.П., 1963).